

בס"ד, מנחם אב תשפ"א

דבר תורה לפרשת ואתחנן – הרב עו"ד דוד בס

רַק הַשְּׁמֵר לָךְ וְשָׁמַר נִפְשֶׁךָ מְאֹד פְּרִי־שִׁלְּח אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאָו
עֵינֶיךָ וּפְרִי־סִרְוֹ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתֶּם לְבַנְיָד וּלְבַנֵי בְנֵיךָ:

(דברים ד, ט)

והתועלת במצוה הזאת גדולה מאד, שאם היו דברי התורה באים אלינו מפי משה בלבד, אף על פי שנבואתו נתאמתה באותות ובמופתים... יכנס ספק בלב האנשים, אבל כשתגיע אלינו התורה מפי הגבורה לאזנינו... **כשנעתיק גם כן הדבר לבנינו, ידעו שהיה הדבר אמת בלא ספק**, כאלו ראוהו כל הדורות, כי לא נעיד שקר לבנינו ולא ננחיל אותם דבר הבל ואין בם מועיל. והם לא יסתפקו כלל בעדותנו שנעיד להם, אבל יאמינו בודאי שראינו כולנו בעינינו, וכל מה שספרנו להם...

(רמב"ן שם)

פרופ' הרב מעוז כהנא, בספרו הנהדר "מהנודע ביהודה לחתם סופר – הלכה והגות לנוכח אתגרי הזמן" (מחקר ההלכה הטוב ביותר שהזדמן לי לקרוא מעודי; גם רובי התורה דלהלן באו לי משם), מסב את תשומת לבו של הקורא ליופיו ולמשמעותו של סיפור נאה על רבינו החת"ס המובא בספרו של הרב חיים סופר "מחנה חיים" (מהדורא תליתאה או"ח). לפי הסיפור, החת"ס – הנתלה בדבריו של הרמב"ן על פרשת השבוע – קובע קביעה מפתיעה עד כדי תדהמה: המסורת הבאה לאדם – ואפילו הוא "עם הארץ" שגדל במשפחה של עמי-הארצות - מהימנה ובעלת חשיבות ותוקף רב יותר מפסיקה שמקורה ברבנים.

כשמביאים בחשבון שהקביעה באה מפיו של גדול רבני הדור והדורות, היא מפתיעה שבעתיים. הנה הסיפור:

...ואספרה מוסר גדול ששמעתי מפי הקדוש אדמ"ו בעל חת"ס ז"ל, שדרכו היה להיות בסוף הקיץ על איזה שבועות בכפר אחד, לשאוף רוח בריאות, כי צוו עליו הרופאים, ומשרתו שלח לפניו יום או ימים לקבוע לו בית מלוננו בשכר, ואירע ששכר השליח הדירה איש מעמי דארעא, חדריו כלפי השוק, והוא הבעה"ב הלך בחדר אחד מאחוריו כלפי החצר. ויהי' היום, כאשר עבר אדמ"ו ז"ל בשוק, שמעו אזניו מאחוריו שבעלי בתים דוברים זה לזה, כזה וכזה לא האמינו על הרב מפ"ב; ונרתע מאוד, וכל איבריו נזדעזעו, ושב לביתו, ואמר להבחור העומד לפניו לשורת: לך וסובב בשוק לדרוש ולחקור מה נשמע עלי. ובא בחזרה בפנים זועפות. וגזר עליו אדמ"ו ז"ל להגיד אשר נודע לו מפי השמועה. ואמר: אהה אדוני, נודע לי שבעה"ב אשר אדוני מורי שוכן בביתו הוציא לישנא בישא בפומבי, שראה קלות גדול מאת מורי, רבן של יהודים. מיד שלח אדמ"ו ז"ל אחרי הרב דשם שיבוא אצלו, וכאשר בא השביע אדמ"ו ז"ל לבעה"ב להגיד לפני רבו מה ראה. ואמר הבעה"ב: לא אכחד מאדוני כי דברתי פתשגן הדברים הנ"ל, לאמר, כי עמדתי אחורי דלת והשגחתי, לא עשה אדוני קידוש על יין בצהרים בשבת כאשר כל יהודים עושים.

מיד פתח אדמ"ו ז"ל ואמר, צדיק ד' בכל דרכיו, חכז"ל הזהירו לת"ח שלא לדור בשכונת עם הארץ, ואני עברתי על דבריהם וקראני כזה, שאיש בער מגודל סכלותו האמין שלא עשיתי כדן במה שקדשתי רק בשחרית.

אבל לא נחה דעתו עליו ואמר, מה פשעי ומה חטאתי, למה לא זכרתי באזהרות חכז"ל ונכשלת. ואחרי חקור הדבר ימים רבים נפל ברעיוני, שד' העלים ממנו באותו שעה דברי רבותינו, כדי ללמדו דעת, שעיקר קיום אמונת בית יעקב וקדושת בית ישראל הוא אם הבנים למדו יראת אלקים מאבותם, כאשר העיר הרמב"ן כי ראש אמונת אומן הוא מפי אבות לבנים; גילה לו ד' לראות קדושת ישראל, שיאמינו יותר לאבות מרבנים, כדברי הרמב"ן שאב צריך לספר באזני בניו, כי לא יאמינו

מה ששומעים מפי מנהיגים, המה רבנים, אם יש סתירה לקבלת אבותיהם. ואלקים עשה בזה במ"ת חומה, פן יקימו רשעים להשחית בית ישראל ויהפכו דברי אלקים חיים, שלא יאמינו לו. ולקחתי מוסר מע"ה הזה, שראה איש כמוני, רב מפ"ב, זקן ויושב בישיבה, שלא עושה כאשר עשה אביו - לא חס על כבודי, בעבור כבוד שמים לפי דעתו, כאשר קיבל מאביו. עד כאן דבריו הקדושים...

החתם סופר, כך מסתבר, הבין שהדרך הבטוחה האחת לשמור את התורה היא היצמדות למסורת האבות, הפשוטה והטובה. האלטרנטיבה – לימוד תורה ופסיקה בכח הפלפול על ידי רבנים – מסוכנת, שהרי, כפי שהתבטא החתם סופר במקום אחר, בכחו של הלומד להטות את פירוש הטקסטים שהוא לומד כרצונו לכל מסקנה (שו"ת חתם סופר ח"ו ליקוטים סי' פה):

וכמו האצבע בשעוה, לכל אשר יחפוץ יטנו – הכי נמי (כך גם כן).. כל איש יטה סברתו לאשר לבו חפץ...

החת"ס חווה מפגשים עם רבנים ומלומדים שאינם נאמנים לערכי התורה ומעוותים את דבריה, וקבע שעם ישראל מוכרח להיזהר מפני הללו. באותה תשובה הודה החת"ס, כי אין בכחו לנצח בדיון אינטלקטואלי פתוח רב פופולרי מסויים, בן דורו, שהתיר להכניס עוגב לבית הכנסת; ובעצם, אין טעם לקיים דיון עמו:

כי פלפולים אין להן קץ, וכל אדם יכול להשיב על טענת חבריו, ויבוא גם זה וישיב על תשובותיו של זה לאהבת הניצוח...

החת"ס הבין היטב שבפלפול אפשר, בלא מאמץ רב, להתיר איסור לשון הרע או לאסור אכילת בשר כשר. משום כך מעדיף החת"ס את מסורת האבות על פני פלפול הרבנים.

עם זאת, החת"ס הודה שמסורת האבות, לבדה, לא תוכל להספיק לצרכי הזמנים המשתנים. המשנה דנה בהטמנה בגפת ובדיני כירה וכופח, ואינה מורה לנו כיצד לנהוג בפלטה חשמלית; היא קובעת האם מותר לרכוב על גבי בהמה ביום טוב, אך אינה אומרת דבר מפורש על נסיעה ברכבת. משום כך אין מנוס מלסמוך על רבנים המסוגלים לערוך לימוד מעמיק והיסק באמצעות היקש, קל וחומר וכדומה. כיצד, אם כן, נוכל להינצל מהסכנה של היקש מוטעה ופלפול מדומה?

תשובתו של החת"ס, בחידושו על התורה (פרשת ואתחנן), היא שיש להבחין בין תלמידי חכמים הלומדים תורה לשם שמים לבין אחרים: הקב"ה מסייע למי שלומד תורתו לשמה ומגן עליו משגיאות באמצעות השראת השכינה עליו. גם בהזדמנות זו מדבר החת"ס בחריפות שלא תאמן על רבנים שאינם מכוונים לשם שמים, וממילא מגיעים לפרשנות מעוותת ובלתי מוסרית של התורה:

הלומד תורה לשמה... הקב"ה מאיר עיניו וזוכה לאמת... והשי"ת מסייע לו לכוון האמת ורשאי לעשות על פיו כאלו יצא מפי עליון.

ובזה אפשר לפרש הקרא איכה היתה לזונה קריה נאמנה וגו'... שהרי הסנהדרין היו שם; ועל זה מתרץ [הנביא]: כספך היה לסיגים, היו מעורבים בפניות, ורודף שלמונים, ועל ידי זה נעשה קריה נאמנה לזונה. וזה הפירוש בקרא אחרי ה' אלוקיכם תלכו – מה אני בחנם... אז ובקולו תשמעו, שהשכינה מדברת מתוך גרונו... ואותו תעבודו – ותוכלו לעשות הלכה, ובו תדבקו.

התורה ניתנה לעם ישראל בהר סיני; אבל הקב"ה לא סיים בזה את מלאכתו. מאז ועד עצם היום הזה הוא ממשיך ושוקד לסייע ללומדי תורתו לשמה באמצעות השראת שכינתו עליהם כך שיבינו את התורה ככוונתו שלו ובהתאמה לצרכי הדור.

למעשה, דבריו אלה של החת"ס דרושים גם ליישוב קושי אחר, יסודי, המציק ללומדי תורה רבים. הלומד את תורתו של רבינו תם, של הש"ך או של הגר"מ פיינשטיין, זכר צדיקים לברכה, מרגיש שפרשנותם לדברי קודמיהם היא לעתים קרובות יצירתית וחדשנית; הלומד עשוי לשאול עצמו האם עמדתם היא שיקוף אותנטי של ההלכה שבדברי קודמיהם. מדבריו של החת"ס עולה שאין להיבהל מאופיים החדשני, לעתים קרובות, של דברי הפוסקים. הקב"ה שנתן תורה למשה רבינו הוא עצמו משרה את רוחו על גדולי הפוסקים בשעה שהם עוסקים בפרשנות תורתו. לפיכך, הגם שדברי תורה פרין ורבין, ואף אם אין משה רבינו מבין מה אומרים רבי עקיבא ותלמידיו, מכל מקום, כל דברי רבי עקיבא ותלמידיו פְּרָרְבָנוּת וְכַמְשִׁמְרוֹת נְטוּיִים, נְתָנוּ מֵרַעָה אֶחָד.